

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I
PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI
UČITELJIMA, NASTAVNICIMA I
STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM
ŠKOLAMA ZA INKLUZIJU RANJIVE
SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

MINISTARSTVO ZNANOSTI
I OBRAZOVANJA

AGENCIJA ZA ODGOJ I
OBRAZOVANJE

OŽUJAK 2022.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

Upute, preporuke i prijedlozi usmjereni su na podizanje razine svijesti prosvjetnih radnika u školama o prihvatu ranjive skupine, djece i mladih, izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja te izgradnju socioemocionalnih vještina u razrednim odjelima kako bi se omogućilo zajedničko stvaranje mirnog okruženja u učionici u kojem djeca i mladi uče poštivati različitosti.

Izbjeglice su zaštićene međunarodnim pravom. Konvencija o izbjeglicama iz 1951. i njen Protokol iz 1967. ključni su pravni dokumenti koji potječu od ovog sustava međunarodne zaštite izbjeglica. 149 država su stranke Konvencije, Protokola ili oboje. Ovi međunarodni pravni tekstovi definiraju pojam "izbjeglica," i navode prava izbjeglica, kao i pravne obveze država da ih štite.

OPĆE SMJERNICE ZA UČITELJE, NASTAVNIKE I STRUČNE SURADNIKE U ŠKOLAMA

- Uspješna podrška učenicima izbjeglicama zahtijeva uključivanje i timski rad. To znači da je važna suradnja, informiranje i podržavanje ravnatelja, stručnih suradnika, učitelja, nastavnika i nadležnih ustanova koje pružaju pomoć učenicima i obiteljima u traumi.
- Razvijanje međusobne tolerancije cjelokupnog osoblja i njegovanje profesionalne bliskosti pridonosi kulturi odgojno-obrazovne ustanove i osigurava da se cjelokupni rad odvija u atmosferi uzajamnog povjerenja.
- Osobito se predlaže osnaživanje tolerancije u školama u kojima se izvodi nastava jezika i kulture ukrajinske manjine i/ili jezika i kulture ruske manjine prema uputama i prijedlozima navedenim u nastavku ovog dokumenta.
- Učitelji, nastavnici i stručni suradnici su vrlo kreativni u odabiru i osmišljavanju najboljih nastavnih metoda za specifičnu skupinu učenika. Predlaže se kombiniranje najboljih dostupnih materijala o temama kao što su izbjeglice, azil i migracije, pod uvjetom da je ono što prezentiraju učenicima točno, utemeljeno na činjenicama i primjereno dobi.
- Većina učenika izbjeglica teško će se snalaziti u novim uvjetima i zbog jezične barijere, morat će učiti jezik zajednice u koju su stigli što će biti izazov za institucije u osmišljavanju intenzivnog učenja jezika.
- Izazov prilagodbe na novu sredinu djece i mladih koji dolaze iz sredina s različitim obrazovnim sustavom, različitim rasporedom nastave, nastavnim planom i programom, običajima te metodama učenja i evaluacije, treba uzeti u obzir kada se ocjenjuju i uključuju u redovitu nastavnu sredinu.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

- Djeca koja pate od stresa ili traume mogu trebati stručnu pomoć kvalificiranih stručnjaka. Učitelji mogu pomoći u otkrivanju potencijalnih znakova kako bi se djeca mogla usmjeriti na odgovarajuće strukture podrške.
- Moćni alat za međusobno povezivanje i zajedničko prolaženje kroz teške trenutke je iskazivanje empatije.
- Trauma može promijeniti sustav funkcioniranja kod mnogih mladih ljudi i može uzrokovati da se osjećaju nesigurno. Učitelji i nastavnici mogu pomoći da svoje učionice učine intelektualno i emocionalno sigurnim i ugodnim mjestom.
- Komunikacija s roditeljima i razumijevanje teškoća s kojima se suočavaju upućuje na svjesnost pedagoških radnika o svojim ograničenjima, jer će ponekad možda biti potrebno pomoći obiteljima u traženju pristupa profesionalnoj terapiji za svoje dijete.
- Predlaže se korištenje aktivnosti Školske preventivne strategije integrirane u školski kurikulum u razvijanju socioemocionalnih vještina i poučavanju učenika upravljanju sukobima.
- Educiranje učenika na satima razrednika održavanjem pedagoških radionica usmjerene na: aktivno poučavanje socioemocionalnih vještina, stvaranje pozitivnih odnosa, prevenciju nasilja i odgovarajuću intervenciju, izgradnju razreda kao zajednice, razumijevanje i uvažavanje razlika među učenicima, smisleno rješavanje sukoba, upravljanje emocijama, nošenje sa stresom, razvijanje kritičkog mišljenja, ponašanje na društvenim mrežama i korištenje interneta.
- Poticanje učenika na razmišljanje o tome izvještavaju li o vijestima pojedine medijske kuće i internetski portali vjerodostojno, te na provjeru informacija u više pouzdanih izvora. Lažne vijesti teže ekstremnim reakcijama.
- Rad s učenicima izbjeglicama izlaže učitelje i druge stručnjake vrlo teškim situacijama. Stoga je briga o sebi ključna je za očuvanje zdravlja u radu sa učenicima koji su proživjeli gubitak, tugu, stres i traumu.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

KAKO PRUŽITI PODRŠKU

Djeca izbjeglice iz Ukrajine koja dolaze u naše škole doživjela su traumatska iskustva i imaju uznemirujuća sjećanja o napuštanju doma i putovanju u nepoznato. Izgubila su osjećaj sigurnosti i pripadanja. U novoj sredini ni jedno lice im nije poznato i nitko ne govori njihov jezik. Zadatak škole i učitelja je da se osjećaju dobrodošlo i prihvaćeno, da im se osigura pomoć i podrška, omogući formalno i informalno učenje hrvatskoga jezika, potakne razvoj prijateljstava i provede procjenu obrazovnih potreba i mentalnoga zdravlja te poduzme pravovremeno potrebne intervencije.

Škola treba postati za djecu izbjeglice sigurno mjesto koje će smanjiti stres i postupno jačati sposobnosti prilagodbe uz pomoć učitelja/nastavnika, stručnih suradnika i učenika. Dolazak djece izbjeglica omogućuje svim učenicima važna

životna iskustva i izgradnju pozitivnih osobina: empatije, pomaganja i brige za bližnje, poštovanja i ljubavnosti prema drugima. Ne zaboravimo da djeca izbjeglice imaju iste potrebe i želje kao i drugi učenici, žele imati prijatelje i biti prihvaćeni. Upravo zato je ključni čimbenik uspješne inkluzije djece izbjeglica isti kao i za svu školsku djecu – odnos koji razvija prihvaćanje, bliskost i povjerenje te dovodi do privrženosti školi. Takav odnos i takvo školsko ozračje pozitivno utječe na emocionalni i socijalni razvoj, motivaciju i obrazovno postignuće svakog učenika.

Da bi inkluzija učenika izbjeglica bila uspješna, potrebna je priprema. Uspješna inkluzija je odgovornost cijele škole i uključuje pojačano učenje hrvatskoga jezika, postupno uključivanje u nastavak obrazovanja, psihološku i logopedsku podršku te brojne druge aktivnosti.

ULOGA STRUČNIH SURADNIKA

- stručni suradnici organiziraju i provode stručno usavršavanje učitelja, a po potrebi uključuju vanjske stručnjake
- pružaju podršku učiteljima, pomažu razrednicima u osmišljavanju radionica, provode radionice, aktivno s razrednicima rade na prevenciji vršnjačkog nasilja i socijalne izolacije učenika izbjeglica
- provode sociometriju i potiču uključivanje učenika izbjeglica u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, organiziraju grupne aktivnosti usmjerene na povezivanje učenika i druge načine podrške u socijalnom povezivanju s vršnjacima, doživljavanju uspjeha i razvoju samopoštovanja i pozitivne slike o sebi
- stručni suradnik psiholog prati emocionalno stanje učenika izbjeglica, socijalno funkcioniranje i obrazovni napredak, prepoznaje emocionalne teškoće učenika izbjeglica, pruža podršku te individualno i grupno savjetovanje (uz prevoditelja ili

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

na engleskom jeziku, ako ga učenik koristi), a u slučaju potrebe upućuje učenika u vanjske institucije

- zajedno s razrednicima i učiteljima, stručni suradnici surađuju s roditeljima ili drugim odraslim osobama u čijoj pratnji su učenici izbjeglice došli u Hrvatsku, pružaju im podršku i potiču njihovu suradnju sa školom i uključivanje u aktivnosti škole.

PREPORUKE ZA PRIPREMNE AKTIVNOSTI ŠKOLE

- proaktivan pristup inkluziji djece izbjeglica koji uključuje sve djelatnike škole
- ravnatelj osniva tim za inkluziju djece izbjeglica i imenuje koordinatora
- tim provodi analizu resursa škole, snaga i prepreka te donosi plan priprema koje uključuju organizacijske promjene, pripremu i stručno usavršavanje učitelja i stručnih suradnika, pripremu, edukaciju i aktivno uključivanje učenika i roditelja na satima razrednika i roditeljskim sastancima te drugim oblicima okupljanja, susrete roditelja djece izbjeglica i ostalih roditelja, izradu zajedničkih projekata djece i roditelja te hodogram aktivnosti i određuje uloge pojedinih članova. Uključuje i organizaciju odgojno-obrazovnog rada (učenje hrvatskoga jezika, individualizacija, dopunska nastava, izvannastavne aktivnosti i dr.)
- povezati se s vanjskim institucijama koje mogu pružiti pomoć i podršku (prevoditelji, socijalna služba, zdravstvena služba, lokalna zajednica, udruge, volonteri)
- definirati potrebe djece izbjeglica i njihovih roditelja (prijevoz, odjeća, udžbenici, školski pribor i dr.)
- praćenje i vrednovanje – redoviti sastanci tima i po potrebi vanjskih suradnika
- plan treba biti jednostavan, jasan i treba sadržavati sljedeće dijelove: aktivnosti, očekivane rezultate, nositelje aktivnosti, odgovorne osobe i vrijeme provedbe (dopuna GPP)
- primjer stručnih usavršavanja: utjecaj stresa i traume na djecu i na njihovo školsko postignuće, empatija, razvoj tolerancije, otklanjanje diskriminacije i predrasuda, upoznavanje s kulturom, umjetnosti i obrazovnim sustavom Ukrajine, osnovnim rječnikom, pristupom učenicima izbjeglicama, metodama podučavanja prilagođenim učenicima izbjeglicama, izradom individualiziranog kurikulumu, upoznavanje s propisima u području migracije i azila, psihološka podrška učiteljima – kako se nositi sa stresom i jačati psihološku otpornost...
- uključiti Vijeće učenika za doček djece iz Ukrajine i osmišljavanje aktivnosti
- uključiti Vijeće roditelja, upoznati ih s planom za uključivanje djece izbjeglica i potaknuti ih na pomoć i podršku te aktivno sudjelovanje. Pripremiti materijale za roditelje.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

- osmišljavanje kreativnih načina inkluzije učenika izbjeglica, postići da svi budu spremni te da učenici s uzbuđenjem i radošću iščekuju njihov dolazak
- planirati povezivanje s drugim školama u koje su uključena djeca izbjeglice i razmjenu iskustava te primjera dobre prakse
- povezivanje s lokalnom zajednicom
- suradnja s institucijama koje se bave integracijom izbjeglica, migranata i azilanata, ministarstvima, nevladinim sektorom, volonterima i dr.

ISKAZIVANJE DOBRODOŠLICE DJECI I RODITELJIMA IZBJEGLICAMA

- postaviti u školi znakove na ukrajinskom jeziku
- naučiti pozdrav i osnovne riječi ukrajinskog jezika
- organizirati upoznavanje škole
- provesti intervju s roditeljima u svrhu utvrđivanja stupnja traumatiziranosti roditelja i učenika
- pokazati interes i empatiju
- organizirati druženja s roditeljima izbjeglicama, domjenak dobrodošlice, kreativne radionice
- organizirati roditeljski sastanak roditelja izbjeglica i individualne sastanke, upoznati ih sa svim važnim informacijama koje se odnose na funkcioniranje i rad škole, objasniti im što se od njih kao roditelja očekuje, napraviti prezentaciju o školi i aktivnostima, objasniti da je važna suradnja škole i roditelja u vezi mentalnog zdravlja djece i obrazovnog napretka
- dati letke s osnovnim informacijama, prevesti sve važne informacije na ukrajinski jezik
- organizirati grupe podrške za djecu i roditelje
- postupno uključiti roditelje djece izbjeglica u život škole.

Prije uključivanja učenika izbjeglica u školu potrebno je provesti organizaciju pripreme nastave, pripremiti učitelje, učenike i roditelje te upoznati učenike izbjeglice i provesti procjenu. U pripremljenoj godini učenik se uključuje u redovnu i pripremljenu nastavu bez ocjenjivanja, a u trećoj fazi uključuje se u redovno školovanje uz dopunsku nastavu i

individualizaciju za one koji nisu u dovoljnoj mjeri usvojili hrvatski jezik. Kontinuirano se provode radionice s učenicima, aktivno se radi na njihovoj socijalnoj uključenosti, provodi se educiranje učitelja, održavaju se roditeljski sastanci i individualne konzultacije, održava se suradnja s vanjskim institucijama.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

PRIPREMA UČENIKA

- provođenje radionica na temu prihvaćanja različitosti, empatije, prijateljstva i sl. (obrada Šarenih priča i ukrajinskih narodnih priča, gledanje ukrajinskih filmova)
- na satu razrednika objasniti učenicima da dolaze djeca izbjeglice iz Ukrajine zbog rata u njihovoj zemlji
- objasniti im značenje riječi izbjeglica, podsjetiti ih na iskustvo izbjeglištva koje su možda imali njihovi roditelji
- pokazati im na karti Ukrajinu i put do Hrvatske, video zapise o Ukrajini (ne ratne), upoznati ih s kulturom i umjetnosti Ukrajine, hranom, običajima i drugim zanimljivostima vezanim za odrastanje i život djece i mladih u Ukrajini, zajednicom Ukrajinaca u Republici Hrvatskoj, primjereno dobi učenika
- potaknuti učenike na osmišljavanje načina iskazivanja dobrodošlice, aktivnosti za upoznavanje i predstavljanje koji će ih razveseliti, na promišljanje o mogućim problemima snalaženja i njihovog rješavanja i dr.
- objasniti im da ne poznaju hrvatski jezik i potaknuti ih da komuniciraju s njima gestama, na engleskom jeziku, pomoću Google prevoditelja na mobitelu, uključivanjem u igru, sportske aktivnosti, kreativne aktivnosti i na druge načine
- zainteresirati ih za ukrajinski jezik, navodeći primjere sličnosti i razlika, potaknuti ih na učenje pisma, riječi i rečenica na ukrajinskom jeziku, dati im poveznice za učenje ukrajinskog jezika, prilagođene dobi učenika (postoje i animirani filmovi za djecu predškolske dobi)
- objasniti učenicima da su djeca izbjeglice bili prisiljeni napustiti svoju zemlju zbog rata, a ne ulaziti u politička objašnjenja
- naglasiti da očekujete da se prema njima prijateljski ponašaju
- nastojati kod učenika razviti pozitivno uzbuđenje zbog dolaska djece izbjeglica.

POČETNI KORACI NAKON DOLASKA DJECE IZ UKRAJINE

- koristiti dvojezične znakove u učionici i drugim prostorima
- naučite prepoznati znakove anksioznosti i depresivnosti
- uputiti na stručnu pomoć stručnog suradnika psihologa ili, u slučaju većih teškoća, u vanjske institucije
- napisati jednostavne poruke roditeljima na ukrajinskom da bi ih podržali u njihovoj ulozi
- osigurajte da se nauči točno izgovoriti njihovo ime i prezime

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

- izraditi kartice s njihovim imenima i imenima ostalih učenika iz razrednog odjela
- naučiti ih imena učenika i učitelja
- osigurati osnovni rječnik na engleskom i ukrajinskom jeziku
- upoznati ih s prostorom škole, vanjskim prostorom, pravilima, očekivanjima, rasporedom i rutinama
- pratiti njihovo ponašanje za vrijeme odmora
- omogućiti im da pričaju o svojim iskustvima ako žele (neki ne žele jer im je to previše bolno pa ih se ne smije prisiljavati), roditeljima, zemlji, interesima, hobijima, što vole, a što ne vole, čega se boje...
- potaknuti ih na uključivanje u aktivnosti s drugim učenicima i na druženje tijekom odmora
- pokazivati empatiju, biti model učenicima kako se ponašati prema novim učenicima
- izvjesiti ključne riječi koje se koriste u školi (klupa, ploča, zvono, odmor, toalet, domaća zadaća) na ukrajinskom i hrvatskom jeziku
- primjenjivati suradničko učenje i timski rad, uključivati učenike izbjeglice u projekte, istraživačko učenje, problemsko učenje, učenje putem igre, rješavanje problema, iskustveno učenje na način da i učenici izbjeglice imaju aktivnu ulogu u aktivnostima za koje nije nužno poznavanje hrvatskoga jezika.

POČETNO USPOSTAVLJANJE ODNOSA S UČENICIMA IZ UKRAJINE

- s mlađom djecom koristiti igru, crtanje, modeliranje, lutke, pantomimu, glazbu, pjevanje, ples, sport
- koristiti ekspresivne tehnike jer pomažu izraziti emocije, zabavne su, opuštajuće i dovode do povezivanja učenika
- omogućiti da pokažu svoju kreativnost
- slati pozitivne poruke neverbalnom komunikacijom
- više slušati, manje govoriti
- koristiti refleksiju
- pomoći djeci izraziti osjećaje
- slušati bez vrednovanja i kritičkih komentara ili umanjivanja teškoća
- imati optimističan i proaktivan pristup da bi učenici izbjeglice opet uspostavili osjećaj sigurnosti.

**SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA**

VRŠNJAČKA POMOĆ I PODRŠKA

- pomoć u usvajanju obrazovnih sadržaja
- pomoć u učenju jezika
- pomoć u snalaženju u školi
- dopustiti djeci izbjeglicama da govore na ukrajinskom i uče učenike njihov jezik
- uključiti druge učenike u izradu knjige, fotografskih zapisa ili videa o školi koji učenici iz Ukrajine mogu pokazati roditeljima
- uključiti učenike u izradu dvojezičnih rječnika, slikovnica i sl.
- osmisliti igre koje će povezati učenike i razvijati bliskost među njima
- povezati djecu izbjeglice s učenicima koji imaju slične interese
- ako škola ima novinarsku grupu može se provesti intervju s učenikom iz Ukrajine za školski časopis, uključiti učenika u filmsku grupu i sl.
- uključiti učenike izbjeglice u grupu volontera ili u aktivnosti usmjerene na pomaganje drugima jer to pomaže u oporavku od traume i vraćanju povjerenja u ljude
- uspostaviti sustav vršnjačke podrške, pripremiti učenike, objasniti im koja je njihova i uloga i koje su njihove odgovornosti, supervizirati te učenike i pratiti njihovo ponašanje
- biti učenik koji pruža vršnjačku podršku treba biti prezentirano kao čast
- uključiti više učenika koji pružaju vršnjačku podršku, a ne samo one koji su obično skloni pomagati, što ih je više to je bolje, dobro je rotirati ih za različite aktivnosti
- obvezu druženja, pomaganja ili učenja s djecom izbjeglicama ne smije se nametati učenicima, to treba biti njihova želja
- u organizaciji sustava vršnjačke podrške djeci iz Ukrajine potrebno je poštivati princip dobrovoljnosti (tko, kada, koliko i na koji način), princip inicijative (učenik ili više njih pokreće i realizira inicijativu) i princip suradnje sa svima koji sudjeluju u realizaciji plana uključivanja djece izbjeglica u školu
- poticati učenike na samostalno osmišljavanje načine podrške učenicima izbjeglicama, bit će više motivirani i ustrajni u njihovom provođenju nego ako su im nametnuti
- sve učenike treba uključiti u stvaranje suportivnog okruženja.

SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA

POPIS POVEZNICA NA PUBLIKACIJE I PRIRUČNIKE ZA UČITELJE/NASTAVNIKE I STRUČNE SURADNIKE

Forum za slobodu odgoja

<https://fso.hr/wp-content/uploads/2022/02/2022-Kako-s-djecom-i-mladima-razgovarati.pdf>

MZO

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/Azilanti//Program%20ucenja%20hrvatskoga%20jezika%20povijesti%20i%20kulture%20za%20azilante%20i%20strance%20-%20radi%20ukljucivanja%20u%20hrvatsko%20drustvo.pdf>

UNICEF

<https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/priru%C4%8Dnik-za-uklju%C4%8Divanje-djece-izbjeglica-tra%C5%BEitelja-azila-i-migranata-u-odgojno>

AZOO

<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/inojezicni-ucenik-web-1536878529.pdf>

Udruga za rad s mladima

<https://breza.hr/wp-content/uploads/2020/02/HRV-Prirucnik-za-nastavnike-i-edukatore.pdf>

Centra za mirovna studije

https://www.cms.hr/system/publication/pdf/86/to_je_interkulturno_obrazovanje.pdf

ULJPPNM

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Integracija%20dr%C5%BEavljanja%20tre%C4%87ih%20zemalja%20%E2%80%93%20priru%C4%8Dnik%20za%20predstavnike%20jedinica%20lokalne%20samouprave.pdf>

Integracija i ljudska prava priručnik za edukatore

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Integracija%20i%20ljudska%20prava%20%E2%80%93%20priru%C4%8Dnik%20za%20edukatore%20.pdf>

SMJERNICE, UPUTE, PREPORUKE I PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI UČITELJIMA,
NASTAVNICIMA I STRUČNIM SURADNICIMA
U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
ZA INKLUZIJU RANJIVE SKUPINE UČENIKA IZBJEGLICA

Osnaživanje školskih stručnih suradnika i nastavnika za kvalitetniju integraciju učenika izbjeglica putem socijalne akcije u zajednici

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocslImages/dokumenti/Osna%C5%BEivanje%20%C5%A1kolskih%20stru%C4%8Dnih%20suradnika%20i%20nastavnika%20za%20kvalitetnu%20integraciju%20u%C4%8Denika%20izbjeglica%20putem%20socijalne%20akcije%20u%20zajednici.pdf>

Portal za razvoj medijske pismenost roditelja i djece

<https://www.medijskapismenost.hr/>

Centar za djecu, mlade i obitelj Modus

<https://www.irh.hr/po-kategorijama-sa-sazetkom/brosure/40-djeca-izbjeglice-u-skolama/file>